MAVZU: MUZEY EKSPONATLARI TARIXI

Nazarova Gulbahor
Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi sektor muduri
Email: gnazarova020@gmail.com

ANNOTATSIYA: Muzey eksponatlari tarixi insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanish bosqichlarini aks ettiruvchi muhim manbalardan biridir. Muzeylarda saqlanayotgan eksponatlar qadimiy davrlardan boshlab hozirgi kungacha bo'lgan ijtimoiy, madaniy va ilmiy jarayonlar haqida ma'lumot beradi. Har bir eksponat o'z davrining hayot tarzini, urf-odatlarini, san'atini va texnologik yutuqlarini yoritib beradi. Muzey eksponatlari tarixini o'rganish orqali insoniyatning o'tmishi, qadriyatlari va merosi chuqurroq anglanadi. Shuningdek, eksponatlarni saqlash, restavratsiya qilish va kelajak avlodlarga yetkazish jarayoni ham muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy muzeylar nafaqat eksponatlarni namoyish etish, balki ta'limiy va ilmiy markaz sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu sababli muzey eksponatlari tarixi madaniy merosni asrash va rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: muzey, eksponat, tarix, madaniy meros, restavratsiya, qadriyat, arxeologiya

АННОТАЦИЯ: История музейных экспонатов является важным источником, отражающим этапы развития человеческой цивилизации. Экспонаты, хранящиеся в музеях, дают представление о социальных, культурных и научных процессах с древнейших времен до современности. Каждый экспонат раскрывает особенности жизни, традиций, искусства и технологических достижений своего времени. Изучение истории музейных предметов позволяет глубже понять прошлое человечества, его ценности и культурное наследие. Важную роль играет также процесс сохранения,

реставрации и передачи экспонатов будущим поколениям. Современные музеи выполняют не только функцию демонстрации предметов, но и являются образовательными и научными центрами. Таким образом, история музейных экспонатов занимает значимое место в сохранении и развитии культурного наследия общества.

Ключевые слова: музей, экспонат, история, культурное наследие, реставрация, ценности, археология

ANNOTATION: The history of museum exhibits is an important source that reflects the stages of human civilization development. Exhibits preserved in museums provide valuable information about social, cultural, and scientific processes from ancient times to the present day. Each artifact reveals the lifestyle, traditions, art, and technological achievements of its era. Studying the history of museum exhibits helps to better understand humanity's past, values, and cultural heritage. In addition, the preservation, restoration, and transmission of these objects to future generations play a significant role. Modern museums serve not only as places for displaying artifacts but also as educational and research centers. Therefore, the history of museum exhibits holds a crucial place in preserving and promoting cultural heritage worldwide.

Keywords: museum, exhibit, history, cultural heritage, restoration, values, archaeology

Kirish: Muzey eksponatlari tarixi insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi hisoblanadi. Insonlar qadim zamonlardan boshlab o'z hayoti, madaniyati va erishgan yutuqlarini turli buyumlar orqali ifodalab kelganlar. Ushbu buyumlar vaqt o'tishi bilan tarixiy ahamiyat kasb etib, muzeylarda saqlana boshlagan. Muzeylar jamiyatning madaniy xotirasini asrash, boy tarixiy merosni kelajak avlodlarga yetkazish vazifasini bajaradi. Eksponatlar orqali o'tmishdagi turmush tarzi, urf-

odatlar, san'at va ilm-fan taraqqiyoti haqida muhim ma'lumotlar olish mumkin. Shu bois muzey eksponatlari nafaqat tarixiy manba, balki ta'limiy va tarbiyaviy vosita sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda muzeylar zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilib, keng jamoatchilik uchun ochiq ilmiy va madaniy markazga aylangan. Bu esa eksponatlar tarixini o'rganishning dolzarbligini yanada oshiradi.

Asosiy qism: Muzey eksponatlari tarixi insoniyatning uzoq o'tmishiga borib taqaladi va u jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan. Dastlabki davrlarda insonlar o'zlari uchun muhim bo'lgan buyumlarni oddiygina saqlash yoki avloddan-avlodga meros sifatida qoldirish orqali tarixiy xotirani shakllantirganlar. Qadimgi sivilizatsiyalar, jumladan, Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rim hududlarida hukmdorlar va boy tabaqa vakillari o'zlariga tegishli qimmatbaho buyumlarni, san'at asarlarini va diniy ramzlarni maxsus joylarda jamlab, ularni muqaddas yoki noyob meros sifatida saqlaganlar. Bu esa keyinchalik muzey tushunchasining shakllanishiga asos bo'ldi.

Antik davrda muzeylarga o'xshash ilk maskanlardan biri sifatida qadimgi Yunonistondagi "Mouseion"ni tilga olish mumkin. Bu joy ilm-fan va san'at markazi bo'lib, unda turli asarlar, qo'lyozmalar va ilmiy yutuqlar jamlangan. Keyinchalik Rim imperiyasida ham boy kolleksiyalarni yig'ish va namoyish etish an'anasi rivojlandi. O'rta asrlarda esa diniy muassasalar, xususan, cherkovlar va monastirlar qimmatbaho buyumlarni saqlash markaziga aylandi. Bu davrda eksponatlar ko'proq diniy ahamiyatga ega bo'lib, ularni keng ommaga namoyish qilish ancha cheklangan edi.

Uyg'onish davriga kelib, muzey eksponatlarining mazmuni va ahamiyati tubdan o'zgara boshladi. Yevropada ilm-fan va san'atning rivojlanishi natijasida boy kolleksiyalarni yig'ish va ularni tizimli ravishda saqlashga bo'lgan qiziqish ortdi. Bu davrda "kabinety kuriozov" deb atalgan shaxsiy kolleksiyalar paydo bo'ldi. Ularda tabiiy namunalardan tortib, san'at asarlarigacha bo'lgan turli eksponatlar jamlangan

bo‘lib, ular inson bilimini kengaytirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, eksponatlarni ilmiy asosda tasniflash va o‘rganish jarayoni ham shakllana boshladi.

XVIII asrga kelib, jamoat uchun ochiq bo‘lgan ilk muzeylar tashkil etila boshlandi. Bu davrda muzeylar faqatgina boylar uchun emas, balki keng xalq ommasi uchun ham xizmat qila boshladi. Muzeylarning ochilishi bilan eksponatlar ta’limiy va ma’rifiy ahamiyat kasb eta boshladi. XIX asr esa muzeylar rivojida muhim bosqich bo‘lib, ko‘plab milliy muzeylar tashkil etildi. Bu muzeylarda arxeologik topilmalar, tarixiy hujjatlar, san’at asarlari va etnografik buyumlar jamlangan bo‘lib, ular orqali milliy tarix va madaniyat targ‘ib qilindi.

Muzey eksponatlari turli xil bo‘lib, ular mazmuni va kelib chiqishiga ko‘ra bir necha guruhlarga bo‘linadi. Arxeologik eksponatlar qadimgi davr yodgorliklari bo‘lib, ular insoniyatning dastlabki rivojlanish bosqichlarini yoritib beradi. Bunday eksponatlar qatoriga qadimgi qurollar, sopol idishlar, mehnat vositalari va boshqa topilmalar kiradi. Tarixiy eksponatlar esa muayyan davrga oid voqealar va shaxslar bilan bog‘liq bo‘lib, ular tarixni o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. San’at asarlari, jumladan, rasmlar, haykallar va bezak buyumlari insonning estetik qarashlari va ijodiy salohiyatini namoyon etadi. Etnografik eksponatlar esa xalqning turmush tarzi, urf-odatlari va an’analarini aks ettiradi.

Muzey eksponatlarini saqlash va ularni kelajak avlodlarga yetkazish masalasi alohida ahamiyatga ega. Eksponatlarni saqlash jarayonida maxsus sharoitlar yaratiladi, jumladan, harorat va namlik darajasi nazorat qilinadi, yorug‘lik ta’siri cheklanadi. Restavratsiya ishlari esa zarar ko‘rgan eksponatlarni tiklash va ularning asl ko‘rinishini saqlab qolishga qaratilgan. Bu jarayon yuqori malakali mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi va ilmiy asosga ega bo‘ladi.

Zamonaviy davrda muzeylar faoliyati sezilarli darajada o‘zgardi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida virtual muzeylar paydo bo‘ldi va eksponatlarni onlayn tarzda ko‘rish imkoniyati yaratildi. Bu esa muzeylarga tashrif buyurish imkoniyati cheklangan insonlar uchun ham katta qulaylik yaratdi. Interaktiv ko‘rgazmalar, audio va video materiallar yordamida eksponatlar haqida

yanada kengroq ma'lumot berilmoqda. Shu bilan birga, muzeylar ilmiy tadqiqot markazi sifatida ham faoliyat yuritib, yangi topilmalarni o'rganish va ularni ommaga taqdim etishda muhim rol o'ynamoqda.

O'zbekiston hududida ham muzey eksponatlari boy tarixiy merosni aks ettiradi. Bu hudud qadimdan sivilizatsiyalar chorrahasi bo'lib kelganligi sababli, turli davrlarga oid noyob eksponatlar mavjud. Arxeologik qazishmalar natijasida topilgan buyumlar, qadimiy qo'lyozmalar, milliy hunarmandchilik mahsulotlari va san'at asarlari mamlakat tarixining boyligini ko'rsatadi. Muzeylar orqali bu merosni saqlash va targ'ib qilish ishlari amalga oshirilmoqda.

Muzey eksponatlari tarixi insoniyatning o'tmishi, madaniyati va rivojlanish yo'lini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Har bir eksponat o'ziga xos tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, u orqali o'tmish voqealari va jarayonlari haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Muzeylar esa ushbu boy merosni saqlash, o'rganish va keng jamoatchilikka yetkazishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy yondashuvlar esa bu jarayonni yanada takomillashtirib, eksponatlarni yanada kengroq auditoriyaga yetkazishga xizmat qilmoqda.

Xulosa: Muzey eksponatlari tarixi insoniyatning boy madaniy va tarixiy merosini o'rganishda muhim o'rin tutadi. Har bir eksponat o'z davrining guvohi bo'lib, u orqali o'tmish hayoti, urf-odatlari va ilmiy yutuqlari haqida aniq tasavvur hosil qilish mumkin. Muzeylar esa ushbu noyob buyumlarni saqlash, ularni ilmiy jihatdan o'rganish va keng jamoatchilikka yetkazish vazifasini bajaradi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida eksponatlarni yanada samarali namoyish etish va ularning ahamiyatini kengroq targ'ib qilish imkoniyati yaratilmoqda. Shu bilan birga, eksponatlarni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish har bir jamiyatning muhim vazifalaridan biridir. Xulosa qilib aytganda, muzey eksponatlari nafaqat o'tmishni aks ettiradi, balki bugungi va kelajak avlodlar uchun ham bebaho bilim va tarbiya manbai bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

2. Alimuhamedov A. *Muzeyshunoslik asoslari*. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.

3. Ahmedov B. *O'zbekiston tarixi manbalari*. — Toshkent: Fan, 2020.

4. Ismoilov T. *Madaniy meros va muzeylar faoliyati*. — Toshkent: Universitet, 2021.

5. Rasulov H. *Arxeologiya va tarixiy yodgorliklar*. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.